

NIELS BRÜGGER OG SUSANNE LERVAD:

DE "INTELLEKTUELLES" TAVSHED

*Død, du gamle Skipper, det er tid! lad Ankret lette!
Vi ledes ved dette land. O Død, læg fra, kast los!
om Himmel og Hav vil sort som Beg sig tætte,
vore Hjerter, fulde af lys, skal byde dem Trods!*

*Ræk os Giften, at vi Hjælp af den kan drikke.
Vi vil, om så vor Hjerne skal smelte som Bly
- Helved eller Himmel, vi ænser det ikke -
til Bunds i det ukendte for at finde det ny!*

Baudelaire

Sommeren 1983. Avisernes tilbagevendende døde periode, agurketiden, nærmede sig med hastige skridt. Hvad skulle man dog få den lange kedsommelige avissommer til at gå med. Her i Danmark fandt regeringen heldigvis på at lege krig med svenskerne om Hesselø. Men i Frankrig, i de store ånders hjemland, kunne man naturligvis ikke lade sig nøje med en så ubetydelig grænsestrid; det var et langt mere ambitiøst projekt, der skulle løbe af stabelen. I stedet for at vende våbnene mod en udefrakommende fjende ville den franske regering få sin dalende stjerne til atter at stige ved at vende våbnene indad, imod hvad den mente måtte være en del af dens fundament. Den ville forsøge det umulige: At få de franske venstreintellektuelle til at tale! Et sådant forehavende kræver selvfølgelig en avis af en vis standard, og debatten kom derfor til at foregå i det franske dagblad *Le Monde*, hvor de intellektuelle normalt plejer at udfolde sig. Hele herligheden blev søsat under overskriften "De venstreintellektuelles tavshed", og d. 26/7 1983 kunne man således læse følgende på forsiden: *De store personligheder i det intellektuelle liv, som man har været vant til at se i forreste række i venstrefløjens kampe, ser ud til at være blevet tavse, efter at venstrefløjen er kommet*

til magten (...) Vi inviterer de, der således drages ind i debatten, til at tage del i den diskussion, som *Le Monde* har til hensigt at give spalteplads i de kommende uger. Med disse ord begynder, hvad der skulle gå hen at blive det scoop, der reddede dagbladenes oplagstal den sommer, og som samtidig fik *Le Monde's* spalter til at ligne en slagmark, hvor mange af Frankrigs store guruer tørnede sammen.

Men før vi går nærmere ind på debatten i *Le Monde*, vil vi bevæge os ca. 1100 km NNØ til Danmarks flade strande og grønne egne, hvor dagbladene var ved at komme sig over slaget om Hesselø. De bølger, der til tider havde gået højt i den franske debat, viste sig nemlig også at frembringe dønninger uden for Paris' Boulevard Périphérique. Her startede d. 20. august en avisdebat om samme emne med et indlæg i Jyllands-Posten, hvor Knud Leif Thomsen, inden debatten i Frankrig overhovedet er afsluttet, helt klart og utvetydigt kan deklamere, at **Frankrigs intellektuelle har anerkendt socialismens utopi**. Han ser de intellektuelles tavshed som en manglende støtte til en totalitær ideologi: socialismen. Der er her tale om en artikel med mavesure kommentarer til socialisterne, hvis ideologi han ser som totalitær og livsfjendsk. *Sandheden er, at de franske intellektuelle stadig er venstreorienterede, men at de har erkendt, at det er socialismen ikke. Socialismen er livsfjendsk, totalitær og utopisk, da den omsat i realiteter fører til økonomisk ruin og kulturel ensretning.* Paradoksalt at netop et reaktionært indlæg starter den danske debat.

Ugen efter opfølges temaet af Børge Visby i Politikken: **Frankrigs intellektuelle er blevet tavse**. Det ser Visby to grunde til. Dels er den intellektuelle per definition kritisk og har sin naturlige plads i oppositionen. Denne foretrækker således at tie for ikke at blive slået sammen med højrefløjen. Helt konkret foretrak kendte intellektuelle som Foucault og Simone de Beauvoir at afstå fra at deltage trods opfordringer. Dels ønsker den intellektuelle med få undtagelser at undgå magt i regeringspositioner og afstår derfor fra at være regeringens rådgiver, selv om han bliver opfordret dertil.

Jacques Berg tager i en kronik i Politiken d. 27. september temaet op i: **Intet nyt fra intelligensen**. De intellektuelle vil ikke kompromittere sig med magt, der må drive mod højre, og de har således foreløbig ikke andet valg end at gå i tænkeboks; grave sig ned, vente og tie. Skaffe sig selv arbejdsro. Sandhedssøgere kan de ikke længere være; det hører en svunden tid til. Nu gør verdens sammensathed og komplekse problemer dette umuligt. Alt i alt tilgiver Berg de intellektuelles tavshed så længe der er tale om et tilløb fra deres side. Men på et eller andet tidspunkt bliver de nødt til at stå frem og stille spørgsmål til tilværelsen - at rage et hoved højere op end det teknificerede landskab og klarlægge valg og skillelinjer i en kultur, hvor mennesket stadig er til stede.

E. Kløvedal-Reich beklager d. 29. september ligeledes i Politikken, Den uduelige danske opposition der i modsætning til franskmændene står i en oppositionel situations gunstighed, men stadig er tavse som graven - såvel den politiske som den intellektuelle opposition.

Ib Jørgensen afslutter samme sted den danske debat d. 4. oktober med at sætte begreberne lidt på plads ved at spørge: hvem er egentlig de tavse intellektuelle? Tavsheden er for ham kun til dels rigtig. Han mener snarere, det drejer sig om det evige dilemma for de intellektuelle, fordi de herskende altid har været bedre til at rekruttere og isolere befolkningen end de intellektuelle har været til at befordre frigørelse fra undertrykkelse. Spa-retider opfordrer ikke til udgivelse af radikal samfundskritik, og det eneste, de intellektuelle kan gøre, er at bestræbe sig på at udbrede viden, som den eneste chance der er for at redde den samme viden fra den omklamring, der i dag sker i de fleste af dens traditionelle bastioner.

Vi vender nu atter blikket mod Frankrig og Le Mondes udgave fra den 26/7 1983. Har venstrefløjen i sinde at opgive den åndelige kamp? Således spørger den kendte franske forfatter og siden 1983 talsmand for regeringen Max Gallo. Denne artikel, som vi senere vender tilbage til, følges de to næste dage op af Le Mondes journalist, Philippe Boggio, der fremkommer med en analyse af de intellektuelle og deres påståede tavshed. Den 2. september besluttede Le Monde at afslutte debatten, og samme Boggio runder sommerens føljeton af med en opsamlende artikel, der søger at gøre status over forløbet. I denne pointeres det, at Gallo med sin indledningsartikel har været lidt for hurtigt ude. Rygterne fra Elyséet går nemlig, at Mitterand ærgrer sig over talsmandens 'klodsede' appel til det intellektuelle miljø, fordi Mitterand selv ønsker at behage de intellektuelle og kender deres stædighed mod ethvert synspunkt ytret af en politiker. Mellem disse to yderpunkter - 26. juli og 2. september - har vidt forskellige mennesker haft gang i skrivemaskinerne, og de 50-55 indlæg spænder lige fra korte læserbreve til længere dybtgående artikler og blandt de utallige 'berømteder' kan nævnes Henri Lefebvre (6/8), Félix Guattari (18/8) og Yves Navarre (25/8). Men der er åbenbart to personer, som har villet gøre ekstra meget ud af deres skrivelser, nemlig Jean Baudrillard og Jean-Francois Lyotard. Disse to efternølere bringer først deres indlæg henholdsvis tre og fem uger efter at debatten er slut!! Dette kan måske skyldes, at deres meningstilkendegivelser ikke kun er fremprovokeret af sommerens agurketidsdebat, men må ses som en naturlig forlængelse af tidligere arbejder, hvilket også understreges af, at begge artikler er kommet selvstændigt i kroniksamlinger. (1)

Den første af disse efternølere er som nævnt Nanterre - professoren Jean Baudrillard, der efter eget udsagn er en isoleret skikkelse i det franske intellektuelle spektrum. Han påtager sig i artiklen den opgave at forklare de intellektuelles tavshed: et projekt, der naturligvis bør ses i relation til det øvrige Baudrillardske univers. Følgende fire nøglebegreber: simulakrum, me-

ning, det sociale bånd og de imploderende masser bliver i denne forbindelse uomgængelige for læsningen af hans artikel. Når historien nu er slut, og kun dens simulakrum står tilbage, bliver spørgsmålet derfor, hvad den sidste store fortælling, socialismen, indtil nu har gjort og i fremtiden vil gøre i denne desillusionerede verden fuld af tegn, tømt for mening. Før socialisterne kom til magten, foregav de at repræsentere en universel fornuft, men nu formår de kun at udbedre de ødelæggelser, der er forårsaget af kapitalismen eller med andre ord at sprøjte lidt lunkent vand ind i krisens kulde med et vagt formuleret projekt ud fra betydningstomme ord som medeje, solidaritet og fællesskab. Og det er i dette forhold, at Baudrillard får øje på socialismens store illusion, nemlig at foregive at skabe historie, selv om denne er slut. Hvor venstrefløjen står i dag i disse omgivelser, hvor politikken opløses i mediernes omnipræsens, kan man få en fornemmelse af ud fra følgende citat: *Den politiske klasse har praktisk talt ikke længere nogen specifik karakter. Dens forudsætning er ikke længere beslutningen og handlingen, men videospillet. Det væsentlige er ikke længere at være repræsentativ, men at være tilsluttet.* (2) På denne måde forskydes spørgsmålet om deltagelse i det sociale/samfundsmæssige til ikke længere at være et spørgsmål om kontrakt, men derimod om kontakt. Socialismen set i denne optik søger altså følelsesmæssigt at rive folk med, at skabe en stemning eller som det udtrykkes i artiklen: *du deltager i socialismen ligesom i et videospil eller en spændingsfilm i tv.* Det sidste nøglebegreb, de imploderende masser, introduceres på artiklens første side med følgende bemærkning: *masserne stiller ingen spørgsmål, og deres tavshed daterer sig ikke fra ferien og ikke engang fra socialismen, og tråden tages op senere: i virkeligheden styrer de et maskineri, der ikke længere afgiver svar. Det er ikke de intellektuelle, der tier, det er maskineriet, der ikke svarer mere.* (3)

Disse to bemærkninger er facetter af den tematik, der behandles i artiklen I de tavse flertals skygge (4), hvor relationen mellem politikeren, den intellektuelle og masserne oprulles. For Baudrillard at se ønsker masserne ikke politikere som repræsentanter, men derimod som aktører i en film; en film hvor man blot behøver at skifte aktørerne ud for at nå frem til socialismen. Men masserne har, med Mitterands eget udsagn, ikke syntes om filmen, og man venter derfor på en ny uden dog helt at tro på den: *man giver dem budskaber og de vil kun have tegn; de for-guder alle indhold, når blot de kan munde ud i spektakulære sekvenser.* (5). Baudrillard ønsker at vende politikernes spørgsmål mod politikeren selv i stedet for at stille det til de intellektuelle. Det er i bund og grund naivt at tro, de intellektuelle kan være talerør for de imploderende masser, fordi *appellen til masserne altid er forblevet uden svar* (6). Man kan således i forlængelse af denne synsvinkel opfatte Gallos appel som et kamoufleret forsøg på at få masserne til at tale ved at råbe de personer op, der tidligere talte i deres navn. Et projekt, der i det Baudril-

lardske univers må betragtes som et sisyfoslignende forehavende; politikerens forfængelige og håbløse tro på at kunne legitimere, at han overhovedet repræsenterer nogen som helst.

Men det var som nævnt en politiker, der startede debatten. Under overskriften *De intellektuelle, politikken og moderniteten* kræver Max Gallo, at de intellektuelle analyserer deres forhold til det politiske engagement. Han afkræver de intellektuelle nye ideer til et bedre samfund for kun gennem dem kommer den kollektive bevidsthed til udtryk. Gallo er bange for, at de intellektuelles svigt skal skabe et favorabelt klima for højrefløjsideologer med de nykonservative strømninger fra USA som retfærdiggørelse, støtte og eksempel. De intellektuelles brud med den traditionelle venstrefløjs institutionaliserede apparat får Gallo til at bemærke, at maj-juni 1981 ikke var deres sejr. De intellektuelle som gruppe anklages for manglende aktivitet op til valget, og Max Gallo kræver i sin artikel politisk engagement. De intellektuelle skal hjælpe med at væbne landet til den forandring, det vil opleve socialt og økonomisk. Der skal opfindes, og hvordan kan det gøres uden de intellektuelle, spørger Gallo.

Som et svar på de af Gallos pointer, der her er skitseret, skal man se de positioner, filosofen J.F. Lyotard indtager i sin artikel. Ifølge ham fremkommer Gallo med deciderede fejlslutninger. Fejlslutninger der opstår, fordi Gallo ikke på noget tidspunkt definerer de to begreber, som Lyotard i sin artikel sætter spørgsmålstegn ved: for det første hvad en intellektuel overhovedet er, og for det andet hvad dette udtryk - den kollektive bevidsthed - står for. For Lyotard at se, ønsker Gallo at få eksperter, beslutningstagere osv. i tale. Mennesker, der naturligvis er intelligente, men som ikke derfor er intellektuelle. Lyotard definerer nemlig 'de intellektuelle' som tænkere, der ved f.eks. at sætte sig i proletariatets sted, identificerer sig med et universelt subjekt for at vise, hvordan et sådant subjekt kan virkeliggøres. Det vil altså sige, at hverken den højtuddannede funktionær, kunstneren, forfatteren eller samfundsborgeren er intellektuel. De er alle 'blot' mennesker, af hvem der kræves en vis tankevirksomhed for at fungere i et bestemt ansvarsområde. Gallo går galt i byen ved at sammenblende de forskellige ansvarsområder. Denne opfattelse af en intellektuel bliver en sammenblanding af ansvar. Gallo mener, at de intelligente skal overføre den betegnelse, de har fået på et ansvarsområde, til et andet, f.eks. ved at påstå, at den bedste performativitet definerer den bedste måde at være sammen på. En sådan tankegang er Lyotard helt fremmed og den eneste måde, hvorpå man kan komme ud af denne 'u-værdige tilraning', er gennem den 'intellektuelle' der kan ordne de forskellige ansvarsområder i et system ud fra en fælles finalitet. Men det er netop dette krav, der umuliggør den intellektuelles eksistens, idet der ikke længere findes noget universelt subjekt. De store metafortællinger er som bekendt forsvundet, og dette afstedkommer Lyotards lakoniske konklusion: *Max Gallo vil ikke finde det, han søger.* Lyotard derimod ser ansvarsområdernes mangfoldighed, uafhængighed og uforenelighed som nye mulighe-

der, der vil give åbne og tolerante samværsformer. Derfor ser han også Gallos jamren over det intellektuelle venstres bortsmuldring som en logisk konsekvens af enhedstænkningens opløsning.

I forbindelse med Lyotard vil vi lige kort knytte en kommentar til selve begrebet 'avisdebat' som diskussionsforum. Lyotard beskæftiger sig nemlig med dette emne i artiklen *De intellektuelle moder* (7). Heri ses den intellektuelles aktivitet som et modefænomen, hvor det drejer sig om at komme først med ordene og svarene og derved blive begivenhed. Drivkraften i dette spil er ikke at være som de andre. Det at være nyhed og begivenhed, er i sig selv målet. Ordene er ladet med symbolsk værdi for dét fællesskab, der udveksler dem, men de har ikke nogen værdi i sig selv. De enkelte forfattere forsøger i debatten i *Le Monde* at slå nogle slag, sætte ideer i cirkulation, og de bliver herved aktører i de intellektuelle moders sprogspil. Lyotard, Baudrillard og de andre deltagere i *Le Mondes* sommerdebat kan naturligvis heller ikke selv se sig fri for ønsket om at være begivenheden. Det bliver derfor let en selvhøjtidelig og navlebeskuende debat, hvor ingen af deltagerne åbenbart gør sig klart, at det kun er et spil. Det er derfor befriende, når man d. 25/8 ser Yves Navarres indlæg, der indledes med følgende kommentar til debatten: *Ak, atter kun et spil.*

Afslutningsvis kan man, med Lyotard in mente, spørge, hvorvidt det er muligt at begrave den intellektuelle à la Sartre og stadig bevare tænkeren? Lyotard giver selv et bud herpå i en artikel fra 1982 *Tvangsfrit appendiks til spørgsmålet om det postmoderne* (8): *Vores rolle som tænkere er at undersøge, hvordan sproget hænger sammen, at kritisere den banale idé om information og at afsløre en uoprettelig mangel på klarhed i selve sproget.* Tiden er altså ikke længere til revolutioner, men til eftertanke. Disse positioner udbygges i hans sidste 'nøgleværk' fra 1984 *Le Différend*. I denne Lyotards filosofibog gives en sprogets filosofi, og han betoner rådslagningen, overvejelsen og forhandlingen, dvs. en mangfoldighed af taler og en opløsning af institutionen. Lyotard er selv som person et udmærket eksempel på bevægelsen ud af institutionen. Hans problematisering af viden og den intellektuelles rolle i informationssamfundet fremkommer som bekendt med rapporten *Viden og det postmoderne samfund* i 1979, og disse problemstillinger videreføres blandt andet i den artikelsamling, hvorfra nærværende artikel stammer. Samlingens korte, letlæselige artikler må siges at henvende sig til et større publikum, som dog stadig er begrænset til avis- og tidsskriftslæsere. Gennembruddet til det store publikum kom i 1985 via en visualisering af ideerne i udstillingen *Les Immatériaux* på Beaubourg i Paris. Denne filosofisk inspirerede manifestation kan opfattes som et forsøg på at præsentere mennesket som krop og sprog, for at det kan (gen)se sig selv i det komplekse informationssamfund, det er en del af. Men der er ikke tale om en 'normal' udstilling. Man kan ikke gå hen og se den, men man kan være der og indtage stillinger og således, ved sin blotte tilstedeværelse, selv være med til at skabe udstillingen. Lyotard siger: *udstillingen skal ikke pædagogisere, men derimod være et kunstværk.* (9).

Udstillingens indretning er del af dens eget indhold og at beskrive udstillingen er at beskrive det, den vil vise.

Når man som omflakkende nomade starter sin odysse i de dunkelgrå labyrinter af svævende rum, konfronteres man med en mangfoldighed af flimrende virkeligheder/sandheder, der træder i stedet for den store sandhed. Der gives ingen entydige svar, og udstillingen vil bevidst skabe usikkerhed. *Jeg tror ikke, der er nogen, der vil være i stand til at gå igennem den udstilling og så have et apparat, hvormed de kan sige: Nå, det var bare det (...), eller have et apparat, hvormed de lige kan kapsle den ind; det er jo det, man ellers ville kunne, hvis man henviste til en eller anden social forklaring, samlende tro eller videnskabelig opfattelse, således karakteriserer Hein Heinsen (10) dette seneste udtryk for Lyotards tanker; en udstilling, der kan ses som et eksempel på, hvorledes udbredelsen af tankevirksomhed kunne foregå; som det skrives i forordet til *Le Différend: C'est l'heure de philosopher*. Det er altså på tide at sætte tanker i gang, at bevæge sig uden for institutionen, og det er måske i denne bevægelse, at en ny intellektuel har en chance for genfødsel. Under alle omstændigheder vil problematikken være en debat værd. Tænkerens rolle er for vigtigt et emne til at blive modefænomen; et modefænomen, der kan retfærdiggøre en forenklet legitimering af tavsheden.*

NOTER:

- 1) Jean Baudrillard: *La Gauche divine*, Paris 1985.
J.F. Lyotard: *Tombeau de l'intellectuel et autres papiers*, Paris 1984.
- 2) Jean Baudrillard: *La Gauche divine*, p. 112.
- 3) Se artiklen "Det guddommelige venstre" i dette nummer.
- 4) Artiklen findes på dansk i *Implosion og forførelse*, Det kongelige danske Kunstakademi, København 1984.
- 5) Op. cit. p. 35.
- 6) Op. cit. p. 30.
- 7) J. F. Lyotard: *Tombeau de l'intellectuel et autres papiers*, p. 67.
- 8) Op. cit. p. 75.
- 9) Elie Théofilakis (red.): *Modernes et après? "Les Immatériaux"*, Autrement, Paris 1985 p. 7.
- 10) Hein Heinsens udtalelse stammer fra en radioudsendelse om 'De Immaterielle' fra d. 30. juni 1985.